

SÖZCÜKTE YAPI - 1 BİÇİM BİLGİSİ

BİÇİM BİLGİSİ

Bir sözcükten her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı en küçük parçaya kök denir.

Çocuk - luk, tuz - lu, kan - a - mak
Kök Kök Kök

Sözcüğün kökü ile bütünü arasında anlamca bir ilişki olmalıdır.
"Yapraksız" sözcüğünün kökü "yap-" fiili olamaz çünkü "yapraksız" sözcüğü ile "yap-" fiili arasında anlamca hiçbir bağ yoktur. Bu sözcüğün kökü "yaprak"tır.

Dün yine seni andım

Gözlerim doldu

O tatlı günlerimiz

Bir anı oldu

Ayrılık geldi başa

Katlanmak gerek

Seni çok çok özledim

Arkadaşım eşek

Bu şiirde geçen aşağıdaki sözcüklerden hangisi kök hâlinindedir?

A) Tatlı B) Anı C) Ayrılık D) Eşek

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Sözcük	Kökü
Sözlükler	Söz
Takipçilerim	Tak
Hazırlıksız	Hazır
Sargı	Sar-

Numaralanmış satırların hangisinde sözcüğün kökü yanlış gösterilmiştir?

A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

Kökler, isim kök ve fiil kök olmak üzere ikiye ayrılır.

İsim Kök

Varlıkları ve kavramları karşılayan köklere isim kök denir.

"Evin duvarları beyaza boyandı." cümlesinde geçen isimleri inceleyelim.

Ev - in duvar - lar - ı beyaz - a
İsim kök İsim kök İsim kök

◆ Babam, ablamı yanına çağırdı.

◆ Her gün bu caddeden geçtim.

◆ Masanın üstüne kalemleri bıraktı.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili bölümler isim köktür.

Uçaklar gelecekmis

1

Korkum yok benim

2

Kâğıt gemilerim

3

Kurşun askerlerim hazır

Hem bunlar bozulursa

4

Babam yenilerini alır

Bu dördlükte numaralanmış sözcüklerden hangisinin kökü isimdir?

A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

Fiil Kök

Varlıkların hareketini, bir işi, durumu ya da oluşu karşılayan köklere fiil kök denir.

"Halılar yıkandı, sonra da kurutuldu." cümlesinde geçen fiilleri inceleyelim.

Yıka - n - dı Kuru - tul - du
Fiil kök Fiil kök

- ◆ Gözlüğünü taktı, gazeteyi okudu.
- ◆ Şirketi kısa sürede batırdı.
- ◆ Fıkralarıyla hepimizi güldürdü.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili bölümler fiil köktür.

Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili sözcük "-mak/-mek" ekini alabilir?

- A) Bu yaz tatile gidecekmış.
- B) Matematik yazılısından yüz almış.
- C) Ahırdaki beyaz at, suyu içmiş.
- D) Fırından iki ekmek al.

NOT

Hem isim hem de fiil kök olarak kullanılabilen sözcükler vardır. Bu tür köklere, ortak kök denir.

Örneğin "İki ülke arasında barış anlaşması imzalandı." cümlesinde "barış" sözcüğü isim kök, "Küs olan arkadaşlar birkaç gün sonra barıştı." cümlesindeki "barıştı" sözcüğü ise fiil köktür.

Varlık ve kavramları karşılayan köklere isim kök, varlıkların hareketini, bir işi, durumu ya da oluşu karşılayan köklere fiil kök denir. Örneğin "bahçe, sınıflar, kitaplarımız" gibi sözcükler isim köke, "bakmış, oyna, durak, yürüş, geçmiş" gibi sözcükler fiil köke örnektir.

Buna göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi kök türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Perihan Hanım'ın yaptığı bademli kurabiyeyi çok beğendim.
- B) İklimsel değişiklikler, buradaki canlı türlerinin azalmasına neden oldu.
- C) Ali Bey çağdaş bir insandır, toplum içinde nasıl hareket edeceğini iyi bilir.
- D) Zemin kaygan olduğu için yürürken çok dikkatli davranıyordu.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü türce farklıdır?

- A) Sunucu güzel bilgiler verdi.
- B) Dişlerini düzenli olarak fırçalamalısın.
- C) Günlük tutmakla çok şey kazanacaksın.
- D) Susuzluk en önemli sorundu.

Gövde

Bir sözcüğün yapım eki almış hâline gövde denir. Kök hâlindeki sözcükler yapım eki alarak gövde durumuna geçer.

- ◆ Neşesiz olduğu için kimseyle muhatap olmak istemiyordu.
- ◆ İrfan, taşlı yolda ilerlerken çok zorlanmış.
- ◆ Sunucu, elindeki mikrofonu bana uzattı.
- ◆ Tarihî alandaki kazı çalışmaları tüm hızıyla sürüyor.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükler yapım eki aldığı için gövde hâlinde.

Yapım eki alan sözcükler gövde durumundadır.

Buna göre aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bütün sözcükler gövde durumundadır?

- A) Hava, sayı, insanlar, bulutsuz
- B) Görgü, başlık, neşeli, balkon
- C) Aylık, dengesiz, takı, şanslı
- D) Kitaplık, dolgu, başarısız, tabak

Örnek

Bir sözcüğün anlamlı en küçük parçasına kök denir. Kök, bir sözcükteki ekler çıkarıldıktan sonra kalan bölümdür. Bir sözcüğün yapım eki almış hâline de gövde denir. Örneğin "duvar, telefon, masa" sözcükleri kök, "uykusuz, yürütmek, varlık" gibi sözcükler de gövde durumundadır.

Bu bilgiye göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde gövde hâlinde bir sözcüğe yer verilmemiştir?

- A) Yıkık bir binanın enkazında arama çalışmaları devam ediyor.
- B) Beni haberdar etmek için küçük bir kâğıda not yazmış.
- C) Mehmet'in cebinde iki yüz lira vardı.
- D) Durak kalabalık olduğuna göre otobüs henüz gelmemiş.

Ekler

Bir sözcükten başka bir sözcük türeten veya sözcüğe farklı anlam ilgileri katan harf ya da harf gruplarına ek denir.

Boncuk - lar, baş - lık, ev - de Sınıf - ımız

Ek Ek Ek Ek

Ekler yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere ikiye ayrılır.

Yapım Ekleri

Sözcüklere gelerek onlardan yeni sözcükler türetmeye yarayan ekler yapım eki denir.

- ◆ Bil - gi, gör - gü, say - gı
- ◆ Dem - lik, insan - lık, yaz - lık
- ◆ Kebap - çı, tenis - çi, sanat - çı
- ◆ İzmir - li, renk - li, kare - li

Yukarıdaki altı çizili ekler, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirdiği için yapım ekidir.

Türkçede dört tür yapım eki vardır.

1. İsimden isim yapan ekler:

Sütlü, havasız, günlük, kuru yemişçi, çorapsız vb.

2. İsimden fiil yapan ekler:

İzle-, su-la-, ince-l-, yaş-ar-, hasta-ıan- vb.

3. Fiilden isim yapan ekler:

Bil-gi, sun-um, tara-k, Sor-u, gez-i vb.

4. Fiilden fiil yapan ekler:

Boz-ul-, tara-n-, çarp - ıl, iç-ir- vb.

Örnek

1. Evsiz barksız bu adama herkes yardım etmek istiyordu.
2. Durduk yere beni suçlamış, bilip bilmeden konuşmuştu.
3. Ablam tabakları, bardakları ve tencereleri raflara dizdi.
4. Gösteri çok eğlenceli geçmiş, herkes etkinliklerden memnun kalmıştı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde yapım eki kullanılmamıştır?

- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

Örnek

Durgun sulara balık tutuyorum.

Bu cümlede geçen aşağıdaki sözcüklerden hangisi yapım eki almıştır?

A) Durgun

B) Sulara

C) Balık

D) Tutuyorum

Örnek

Atatürk gülümsedi öğretmenim

Siz sınıfa girince

Dağıldı kara bulutlar

Açıldı gonca

Altı çizili sözcük ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Fiilden fiil yapan ek almıştır.
- B) İsimden fiil yapan ek almıştır.
- C) Fiilden isim yapan ek almıştır.
- D) İsimden isim yapan ek almıştır.

Fiil kök veya gövdelerine gelerek yeni fiiller türeten eklerle fiilden fiil yapan ekler denir.

Buna göre aşağıdaki sözcüklerden hangisi fiilden fiil yapan ek almıştır?

- A) Belirti B) Gülümse
C) Üretim D) Yürüteç

1. Sevgi ve saygı konusunda herkesin takdirini kazanmıştı.
2. Ahmet görgü kurallarına çok dikkat eden biridir.
3. Yanımda silgi olmadığı için yazdığım cümlelerin üstünü karaladım.
4. Bu övgü sadece senin için değil, aynı zamanda seni yetiştiren öğretmenlerin için.

Numaralanmış cümlelerden hangisinde “-gı / -gi” eki so-yut anlamlı bir sözcük türetmemiştir?

- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.